
ÚJKOR ÉS JELENKOR

Mexikó függetlenségi harcai: előzmények, fordulópontok és megoldatlan problémák

Az elmúlt, 2010-es év két kerek évfordulót is hozott Mexikóban: a függetlenségi mozgalmak kitörésének kétszáz, illetve a forradalom kezdetének száz éves jubileumát. Ez a két esemény természetesen alapjául szolgált több, az elmúlt években megjelent kiadványnak is. *Timothy J. Henderson* könyve éppen a bicentenárium előtt, 2009-ben került a nagyközönség elé (az újabb, paperback kiadása pedig a jubileum évében), egy rövid, de átfogó betekintést nyújtva a mexikói függetlenségi törekvések kiváltó okaiba, az események lefolyásába, illetve azok következményeibe. A szerző nem állítja, hogy könyvében áttörő újdonságokat vezetne be, célja sokkal inkább a szintézis, a függetlenséghez kapcsolódó eddigi kutatások és ismeretek összefoglalása, illetve azok bemutatása a történelem iránt érdeklődőknek. Amennyiben e célokat vesszük alapul az olvasás során, nem csalódunk: a könyv tömör, olvasmányos, a forradalom meghatározó szereplőinek érdekes karakterbemutatóját és elemzését tartalmazza. Míg a mexikói történelem kutatóinak bizonyára kevesebb értéket nyújt, a többi olvasónak hasznos és sok érdekességet felvonultató tanulmány lehet. A forradalommal kapcsolatban több ilyen jellegű munka is létezik már, azonban a Henderson által bemutatott időszak vonatkozásában eddig kevés ilyen publikáció született.

Henderson korábbi munkáiban is mexikói vonatkozású témákkal foglalkozott. Társszerkesztője volt a 2002-ben kiadott, mexikói elsődleges forrásokat közlő antológiának (*The Mexico Reader: History, Culture, Politics*), amelyben a jelen könyvében vizsgált időszak néhány fontos dokumentuma is megtalálható. 2007-ben megjelent írásában, *A Glorious Defeat: Mexico and Its War with the United States* (Egy dicsőséges vereség: Mexikó és háborúja az Egyesült Államokkal), az 1846–48 közötti mexikói-amerikai háborút veszi górcső alá, annak előzményeivel együtt, az itt bemutatott íráshoz hasonló stílusban.

Jelen könyve esetében Henderson már a címben felhívja rá a figyelmet, hogy nem egyetlen mozgalomról van szó 1810 és 1821 között: különböző

vezetők, különböző célokkal harcoltak egymást követő időszakokban, néha akár még oldalt is váltva. A szerző rávilágít a spanyol gyarmati politika okozta problémákra, amelyek nagyban hozzájárultak a függetlenségi törekvések kialakulásához és felerősödéséhez; ha e problémákat nem is sikerült megoldani, a vizsgált évtized fontos szerepet játszott Mexikó nemzeti identitásának kialakulásában azáltal, hogy hősokeket és mítoszokat teremtett az ország számára. A szerző tárgyalja a forradalom különböző szakaszait, főleg Miguel Hidalgo, José María Morelos és Agustín de Iturbide szerepére összpontosítva.

A XIX. századi függetlenségi törekvések megértéséhez fontos átlátni a korábbi, spanyol gyarmati politikából, elhanyagoltságból származó problémákat, illetve az Öreg Kontinensen zajló eseményeket, amelyek mind hatással voltak a mexikói történésekre. A három évszázad alatt, amíg Mexikó a Spanyol Birodalomhoz tartozott, kialakult társadalmi egyenlőtlenség, megosztottság, a bennszülött lakosság kihasználása és marginalizálása, a merev társadalmi hierarchia, a Spanyolországban illetve az Újvilágban született fehérek hatalmi rivalizálása mind hozzájárultak az egyre fokozódó elégedetlenséghez. E problémák és tendenciák bemutatásával foglalkozik Henderson a könyv első fejezeteiben. Jól átláthatóan és követhetően köti össze az európai és amerikai eseményeket: a spanyol örökösödési háború következményeit, a Bourbon reformok céljait és fogadtatását Mexikóban, amelyek, habár sikeresek voltak gazdasági szempontból (a központ számára legalábbis), sok esetben nem vették figyelembe az ország társadalmi problémáit és elidegenítették a mexikóiakat.

A végső lökést a függetlenséghez vezető úton szintén az anyaországban indult események adták meg. Napóleon, IV. Károlytól kapott engedélye alapján, katonákat küldött Spanyolországba azzal a céllal, hogy megtámadja Portugáliát. Ezen csapatok a gyakorlatban azonban megszálló hadsereggé váltak. 1808-ban VII. Ferdinánd lemondatta Károlyt és átvette hatalmát, azonban ő is hasonló sorsa jutott, mikor Napóleon felszólította trónja elhagyására, helyébe bátyját, Józsefet helyezve. Ezen események ellenállást váltottak ki nemcsak Spanyolországban, de Mexikóban is, ahol kijelentették, hogy soha nem fogják Bonaparte Józsefet uralkodójukként elismerni. Abban azonban, hogy mit kellene tenni, már nem volt ilyen mértékű egyetértés. Néhányan tartományi junták létrehozását javasolták Ferdinánd visszatéréig, mások mexikói autonómiát követeltek. Ahogyan a szerző mondja, ekkor még kevesen voltak, akik nyíltan beszéltek volna a függetlenségről, azonban néhányan már bizonyosan eljátszottak a gondolattal (47). Henderson könyvének e részében nagyon jól rávilágít arra, hogy a mexikói események

hogyan fejlődtek a transzatlanti kontextusban, hogyan függtek az európai tendenciáktól. Nem mutat be részletekbe menő elemzéseket, részben hiány következtében, de szépen rajzolja meg az anyaország és a kolónia kapcsolatának összefüggéseit és a mexikóiakat foglalkoztató kérdéseket. Sajnos csak úgy, mint a könyv többi részében, hiányosságként róható fel a hivatkozások alacsony száma, esetenként hiánya, amelyért csak részben kárpótolhatja az olvasót a könyv végén szereplő bibliográfiai esszé.

Természetesen a könyv központi részét a függetlenségi törekvések leírása foglalja el, a legfontosabb személyek valóban érdekfeszítő jellemzésével, figyelemfelkeltő példákkal, katonai események leírásával, illetve a sikerek és kudarcok elemzésével. A szerző külön fejezetet szentel a querétarói összeesküvés bemutatásának, amely a mexikóvárosi konzervatív junta megbuktatására irányult. Hasonlóan korábbi, kisebb összeesküvésekhez, a kreolok próbálták az indiánok és kevert vérű lakosság elégedetlenségét kihasználni a seregük megszervezéséhez. Az egyik alapvető kérdés az volt, hogy hogyan vehetik rá őket a harcra anélkül, hogy kiderülne valódi céljuk – a hatalom megszerzése saját maguk számára. Forradalmukat úgy kívánták bemutatni, mint a vallás és hagyomány védelméért folytatott harcot, amelyet a jogos király és a katolikus egyház nevében indítottak. Amikor az összeesküvést leleplezték, a vezetőknek, köztük Hidalgonak, döntenie kellett: hagyják, hogy letartóztassák őket, elmenekülnek, vagy a tervezetthez képest hamarabb kezdik meg forradalmukat. Hidalgo az utóbbi lehetőséget választotta és 1810. szeptember 16-án (amely nap azóta is Mexikó nemzeti ünnepe) elindította mozgalmát a felkiáltással: „Éljen soká VII. Ferdinánd! Éljen soká Amerika! Éljen soká a vallás, és halál a rossz kormányzatra!” (71)

Henderson nagyon jó munkát végez a forradalom különböző szakaszaiban bemutatásával, rávilágít arra, hogy milyen okok vezettek oda, hogy a tervezett gyors győzelem helyett egy egyre inkább elhúzódó, erőszakos harc alakult ki. Nagy hangsúlyt fektet a főbb szereplők jellemének és döntéseinek bemutatására, a róluk kialakult kép megvitatására, esetleg megkérdőjelezésére. Talán ez a könyv legnagyobb erőssége: a történészek által különböző megközelítésekkel adott elemzéseket állítja egymás mellé, bemutatva mind a forradalmárokat felemelő, mind a hősiességüket megkérdőjelező nézeteket. Hidalgo, a forradalom első szakaszának fő irányítója, az egyik legnagyobb nemzeti hőssé nőtte ki magát Mexikóban, azonban katonai vezetőként több hibát is elkövetett, és nem tudta kontrollálni csapatait. Bizonyos értelmezések szerint nemcsak, hogy nem sikerült elérnie országa függetlenségét, de még késleltette is azt. Hidalgo 1811-es kivégzése után a forradalom egy másik pap, José Maria Morelos vezetése alatt folytatódott, s

az ő irányítása alatt érte el csúcspontját a forradalmárok ereje. Azonban Morelos ugyanarra a sorsra jutott, mint elődje, kivégzésével 1815-ben véget vetve a függetlenségi mozgalom liberális szakaszának. Az 1816 és 1820 közötti periódust a történészek leginkább átmeneti időszakként mutatják be, mialatt nem sok minden történt a függetlenség előmozdítása ügyében.

1820-ra úgy tűnt, hogy a királypárti erők kontrollálják a helyzetet, azonban 1808-hoz hasonlóan a spanyolországi események (liberális forradalom) a teljes birodalomra, így Mexikó függetlenségének kérdésére is hatással voltak. A spanyolországi változások azonban, írja Henderson, nem vezettek egyértelműen Mexikó függetlenségéhez; ez váratlan módon következett be, egy váratlan szereplő, a konzervatív Agustín de Iturbide által vezényelve, akit eredetileg a felkelők megfékezésére küldtek ki. A szerző szerint Iturbide már korábban is eljátszott a függetlenség gondolatával, és meg is volt a terve, hogy hogyan érheti azt el (166). Ezt a tervét (Plan de Iguala) 1821-ben valósította meg, amellyel egyszer és mindörökre fel kívánta szabadítani Mexikót a spanyol uralom alól alkotmányos királyság létrehozásával. Kimondta Mexikó függetlenségét, a római katolikus vallást Mexikó hivatalos vallásává tette, illetve társadalmi egyenlőséget hirdetett. Iturbide minden rétegnek ajánlott valamit, amivel azonosulni tudott, azonban nem mutatott valódi elszakadást a korábbi állapotoktól, nem nyújtott megoldást a legégetőbb problémákra, és a megvalósításának menete sem volt egyértelmű (például a független állam uralkodójának személyére vonatkozóan). Egy ironikus fordulatban, a függetlenséget éppen egy konzervatív vezető vívta ki, az akkor liberális anyaországgal szemben. Mexikó függetlenségét az utolsó tartományi kormányzó még 1821-ben, Spanyolország hivatalosan viszont csak a harmincas években ismerte el

Miután a kiszemelt Bourbonok visszautasították a koronát, Iturbide vette át a hatalmat és vált a független Mexikó első uralkodójává (megkoronázására 1822. július 21-én került sor), azonban az ország problémáival ő sem tudott megbirkózni és uralma nem tartott tovább egy évnél. Annak ellenére, hogy Iturbide biztosította Mexikó függetlenségét, sok történész negatív szereplőként állította be. Henderson felhívja a figyelmet Iturbide eredményeire és megmutatja, hogy hibái ellenére nem okolható ő a függetlenséget követő időszak minden problémájáért. Ahogyan a szerző hangsúlyozza, végül Iturbide törekvései ugyanazon ok miatt buktak el mint Hidalgo vagy Morelos forradalma, amely nem más, mint a spanyol kolonializmus 300 éves öröksége, leginkább a társadalmi egyenlőtlenség.

A hatalmi harcok Mexikó függetlensége után is tovább folytak, visszatérő és többször akár oldalt is váltó szereplőkkel és az egyre inkább elmélyülő

problémák megoldására adott tervekkel. A függetlenség elnyerése öröme adott okot Mexikóban, azonban ahogyan arra Henderson is rávilágít, a 10 éven át tartó harcok még nehezebb helyzetbe hozták az országot, és a leg-sűrűtőbb kérdések továbbra is megválaszolatlanul maradtak. A politikai függetlenség nem vezetett a társadalmi rétegek közötti szakadék áthidalásához, a korábban meglévő faji, etnikai, osztálybeli vagy regionális különbségek tovább mélyültek.

Ami az általános érdeklődőnek vagy egy diáknak a könyv erősségét jelenti, a történész számára néha a munka gyenge pontja. A viszonylag rövid könyvben kevés hely marad a valóban részletes elemzésre, kevés a megfelelő hivatkozás és jegyzet, sokszor a szerző maga is másodlagos munkákból idézi elsődleges forrásait. Nehezen fedezhetőek fel újfajta megközelítések vagy nézőpontok. Azonban ahogyan az fentebb is szerepel, a munka célja nem az egyes események minden elvárást kielégítő elemzése, új kutatási területek kijelölése, sokkal inkább a korszakról meglévő tudás szintézise. Ezen törekvés teszi hasznos munkává ezt a könyvet, nagyon jó bevezetést nyújtva Mexikó függetlenségi harcaiba és az eseményeket körülvevő társadalmi, politikai és gazdasági környezetbe. A sokszor összekuszálódó forradalmi szálak jól követhetőek, és a tanulmányi értéken túl a könyv jó olvasmányélményt is nyújt. Ajánlom a mexikói történelem iránt érdeklődő olvasónak illetve hasonló témájú történelmi kurzusokhoz, ahol a diákok számára kiváló olvasmány lehet.

Timothy J. Henderson. *The Mexican Wars for Independence* (A mexikói függetlenségi háborúk). New York: Hill and Wang, 2009. 246.

Venkovits Balázs